

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Мамонтенко Наталія Сергіївна

УДК 658.5:334.021.1:338.45 (043.3/.5)

**ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент
Заєць Микола Артемович,
Одеський національний політехнічний університет,
професор кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Отенко Василь Іванович,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця МОН України,
проректор з науково-педагогічної роботи;

кандидат економічних наук,
Карпінська Ганна Володимирівна,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України,
старший науковий співробітник відділу розвитку
підприємництва.

Захист відбудеться «18» липня 2016 р. о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.052.10 в Одеському національному політехнічному університеті за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного політехнічного університету за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

Автореферат розісланий «15» червня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Б. Свінарьова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективне стратегічне управління машинобудівним підприємством в теперішніх економічних умовах є складним і багатоаспектним напрямком дослідження сучасної науки та видом управлінської діяльності. Одним з вагоміших чинників стратегічного управління є інноваційна діяльність, без якої неможливі жодні оновлюючі процеси на підприємствах.

Зовнішнє середовище для вітчизняних машинобудівних підприємств сьогодні відзначається значними перешкодами їх інноваційного розвитку, зокрема швидкістю змін, високою залежністю від політичних обставин, дефіцитом власних та залучених коштів, низькою інвестиційною привабливістю та високими підприємницькими ризиками. В умовах посилення впливу зазначених чинників, щоб забезпечити ефективний, постійний процес управління переходом підприємства з одного стану в більш досконалий без коливань і падінь, витримуючи вплив сил, спрямованих на руйнування стабільності, зниження ефективності та створення труднощів у використанні теоретичних і технічних досягнень науки, необхідний адаптивний до актуальних проблем управлінський інструментарій, щодо оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства та мінімізації ризиків в інноваційній діяльності.

Проблематика інноваційної стратегії у стратегічному управлінні підприємством досить досліджена. Її вивчали зарубіжні вчені: П. Друкер, П. Массе, М. Міллер, Ф. Моділ'яні, Б. Санто, Б. Твісс, Й. Шумпетер, вітчизняні вчені: А. Амоша, Є. Бельтюков, В. Гриньова, В. Захарченко, С. Ілляшенко, О. Кузьмін, М. Меркулов, Л. Федулова, С. Філіппова, М. Шарко, А. Яковлев, О. Ястремська. Водночас, можна відзначити: нестачу теоретичних напрацювань щодо теоретичних засад стратегування у інноваційному процесі в частині: системного формування інноваційної стратегії за принципами простоти, конструктивності та функціональності, методичних підходів та показників оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії, інформаційно-аналітичного інструментарію мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств.

Відтак, існує об'єктивна потреба у розробленні теоретико-методичних і прикладних засад стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства як альтернативного шляху її імплементації у систему його стратегічного управління. Зазначене зумовило вибір теми, мету, завдання, предмет, структуру та напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до планів науково-дослідних робіт Одеського національного політехнічного університету як складова теми «Напрямки підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону в умовах інноваційного розвитку» (номер державної реєстрації 0112U002911, 2011-2013 рр.), де автором розроблено сукупність рекомендацій та теоретичне підґрунтя, методичні підходи та аналітичний інструментарій стратегування інноваційної стратегії у системі стратегічного управління машинобудівного

підприємства; «Формування інструментарію моніторингу і оцінки інвестиційних проектів з виробництва біопалива в системі контролю діяльності і розвитку промислового підприємства» (номер державної реєстрації 0115U000417, 2015-2016 рр.), де автором розроблено сукупність рекомендацій та аналітичний інструментарій щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності підприємств. Дисертантка приймала участь в НДР як співвиконавиця (довідка № 576/05-06 від 25.12.2015 р.).

Теми відповідають напряму Одеського національного політехнічного університету з переліку пріоритетних тематичних напрямів ВНЗ та наукових установ, затверджених наказом МОН України № 535 від 07.06.2011 р.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в розробленні та обґрунтуванні теоретичних положень, методичних підходів і рекомендацій щодо стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління.

Досягнення мети роботи зумовило необхідність вирішення *завдань*:

- дослідити ретроспективу теоретичного базису стратегічного управління машинобудівним підприємством та уточнити його базові поняття;
- дослідити структурну характеристику та типологію загальної стратегії підприємства, визначити специфічні риси стратегії машинобудівних підприємств;
- визначити та обґрунтувати вплив життєвого циклу інновацій на процес формування інноваційної стратегії машинобудівних підприємств;
- проаналізувати сучасний стан та визначити роль машинобудування в економіці України, проаналізувати тенденції й проблеми інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, пріоритети промислової політики як зовнішньої умови та чинника їх інноваційної діяльності;
- розробити та обґрунтувати концептуальну модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства;
- розробити методичні підходи до оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства;
- розробити сукупність рекомендацій та аналітичний інструментарій щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств.

Об'єктом дослідження виступає процес розроблення інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та прикладних засад стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використані такі методи дослідження: *систематизації та емпіричного дослідження* – при вивченні теоретичних засад інноваційного стратегування, його понятійного апарату, наукового базису стратегічного управління; *класифікаційно-аналітичний* – для класифікації факторів, що впливають на ефективність інноваційної стратегії та показників оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії; *графічного, статистичного та порівняльного аналізу, інструментів аналізу Microsoft Excel* – при аналізуванні сучасного стану машинобудування, *експертних*

оцінок – при дослідженні пріоритетів сучасної промислової політики й інноваційної діяльності в машинобудуванні, факторів, що стримують інноваційну діяльність в Україні; *діалектичного і порівняльного* – для узагальнення тенденцій інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, визначення зовнішніх умов, тенденцій й проблем інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, систематизації методів та інструментів оцінювання; *системний і логічний* – для розроблення методичного забезпечення з оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства на засадах послідовності та ієрархічності управління інноваційними процесами, концептуальної моделі механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства; *економіко-математичного моделювання* – для оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії, та мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств; *логічний метод* – для побудови структури дослідження, узагальнення його теоретичних і практичних положень.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців-практиків з проблематики дослідження, чинне законодавство і нормативно-правові акти, дані державної служби статистики України, звітність машинобудівних підприємств, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні теоретико-методичних засад стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління на основі принципів послідовності та ієрархічності.

Найбільш вагомими науковими результатами, що становлять наукову новизну: *удосконалено:*

– *наукові підходи до дослідження інноваційної діяльності та інноваційного розвитку вітчизняних підприємств*, які доповнені визначенням характерних рис сучасного стану і проблем машинобудування, визначенням його ролі в економіці України; та на відміну від існуючих підходів, обґрунтовують пріоритети промислової політики в якості зовнішньої умови та чинника інноваційної діяльності машинобудівних підприємств;

– *теоретичні засади стратегічного управління підприємством* в частині структурної характеристики та типологізації його загальної стратегії, які відрізняються тим, що: а) обґрунтовують наявність у кожного елемента загальної стратегії функціональних ознак інноваційної стратегії, що визначає підпорядкованість інноваційної стратегії загальній; б) визначають специфічні риси стратегії машинобудівних підприємств; в) висвітлюють роль і завдання процесу стратегування відповідно інноваційної стратегії підприємства, що утворює теоретичний базис відповідного інструментарію стратегування на тлі зменшення витрат на його розробку та впровадження;

– *концептуальну модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства*, яка відрізняється від існуючих: а) врахуванням присутності інноваційного чинника в кожному елементі стратегічного управління; б) застосуванням *рівня управління в якості додаткової ознаки елементів механізму стратегування*, які утворюють відповідні простори

взаємодії (стратегічний, поточний, оперативний); в) обґрунтуванням ієрархічності стратегування інноваційної стратегії, яка передбачає подальший перехід з рівня стратегічного управління на рівні поточного та оперативного;

– *методичні підходи до оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства*, які на відміну від існуючих, спираються на принципи, обґрунтовані відповідно особливостей процесу стратегування: а) ієрархічності та послідовності; б) універсальності застосування до кожного етапу життєвого циклу інноваційної стратегії;

дістало подальшого розвитку:

– *теоретичний базис формування інноваційної стратегії машинобудівних підприємств*, який, на відміну від інших підходів, враховує вплив життєвого циклу інновацій на процес формування інноваційної стратегії підприємства, що дозволяє: а) в стратегічному плануванні – досліджувати повний процес формування інновації в аспекті часу, витрат, доходів, етапів робіт, об'єму інноваційної продукції, ризиків; б) в оперативному плануванні – швидко визначати етапи формування інноваційної стратегії, характеризувати актуальні для етапів чинники в розрізі їх впливовості та сили;

– *методичне та аналітичне забезпечення управління інноваційною діяльністю машинобудівного підприємства*, яке відрізняється тим, що побудовано на основі причинно-наслідкових зв'язків стратегічних і поточних ризиків, етапів життєвого циклу інноваційної стратегії, що відображує послідовність та ієрархічність процесів стратегічного управління машинобудівного підприємства, його інноваційної діяльності та містить: а) комплексні рекомендації щодо визначення та оцінювання ризиків інноваційної діяльності; б) систему показників, здатну визначити інноваційні витрати, освітлити динаміку змін, забезпечити стратегічне, поточне та оперативне оцінювання, узагальнення його результатів в розрізі етапів життєвого циклу інноваційної стратегії; в) управлінські інструменти мінімізації ризиків інноваційної діяльності, визначені як методичні, аналітичні та інформаційні;

– *понятійно-категоріальний апарат теорії стратегічного управління підприємством* за рахунок доповнення змістовності понять «стратегія машинобудівного підприємства», «інноваційна стратегія машинобудівного підприємства», «загальна стратегія машинобудівного підприємства» властивостями простоти, конструктивності та функціональності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці науково обґрунтованих і методично завершених рекомендацій щодо стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління, які дозволяють керівництву підприємств удосконалити процес управління. Рекомендації впроваджені ПАТ «Одескабель» (довідка № 7 від 19.01.2015 р.), ВАТ «Пресмаш» (довідка № 21 від 17.12.2013 р.).

Теоретичні результати дослідження використовуються в навчальному процесі Одеського національного політехнічного університету МОН України у дипломному проектуванні та при підготовці навчально-методичних матеріалів з дисципліни «Інвестиційний менеджмент» (довідка № 575/05-06 від 25.12.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до імплементації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у систему його стратегічного управління. Всі наукові результати, викладені в дисертації, одержано автором особисто. З наукових публікацій, виданих в співавторстві, у роботі використані лише ті положення, що складають індивідуальний внесок, який зазначений в авторефераті у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень доповідались на міжнародних і всеукраїнських конференціях: IV Науково-практичній конференції «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» (м. Львів, 2002 р.), II Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів (м. Львів, 2003 р.), IX Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Наукові концепції і практика реалізації стратегії інноваційного розвитку України та її регіонів» (м. Донецьк, 2007 р.), I Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки» (м. Донецьк, 2007 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми ринку та розвитку регіонів України в 21 столітті» (м. Одеса, 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка: реалії часу і перспективи» (м. Одеса, 2014 р.), VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України» (м. Одеса, 2014 р.), I Науково-практичний інтернет-конференції «Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо-, та макрорівнях» (м. Одеса, 2015 р.), XX Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки» (м. Київ-Одеса, 2015 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств» (м. Одеса, 2015 р.).

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 21 наукова праця, з них: 2 монографії (в співавторстві); 8 статей у наукових фахових виданнях України, у т.ч. 2 – у виданнях, що включені у міжнародні наукометричні бази; 9 – доповідей і тез доповідей на наукових конференціях; 2 навчальних посібника. Загальний обсяг публікацій складає 109,05 д.а., з яких 6,88 д.а. належать особисто автору.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел з 188 найменувань – на 19 сторінках, 7 додатків – на 35 сторінках. Повний обсяг дисертації – 282 сторінок, з них 218 сторінок основного тексту. Дисертація містить 20 рисунків, з яких 3 займають повні сторінки, 39 таблиць, з яких 7 займають повні сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, представлено наукову новизну і практичне значення результатів.

У першому розділі – «Теоретичні засади формування інноваційної стратегії машинобудівних підприємств» – розглянуто ретроспективу теоретичного базису та категорійного апарату стратегії підприємств; надано структурну характеристику та типологію загальної стратегії підприємства, обґрунтовано специфічні риси стратегії машинобудівних підприємств; досліджено теоретичні засади інноваційної стратегії машинобудівних підприємств та фактори її ефективності, обґрунтовано вплив життєвого циклу інновацій на процес її формування.

Встановлене, що зарубіжними та вітчизняними вченими приділяється достатньо уваги проблематиці інноваційної діяльності підприємств в цілому, та інноваційної стратегії машинобудівних підприємств зокрема. Проте під впливом мінливості середовища та появи нових управлінських завдань наукова дискусія досі триває.

Дослідження теоретичного базису визначило важливість формування місії та цілей підприємства як попередньої фази розробки стратегії. Визначені їх характеристики та функції. Дістало висновку, що *місія та цілі не володіють функціями і алгоритмом досягнення зазначених цілей і вирішення задач, що обґрунтувало еволюцію стратегій та зародження старегування як нового управлінського процесу*. Формування та необхідність корегування місії та цілей для машинобудівних підприємств виникає внаслідок впливу технічного прогресу, змін соціально-економічного середовища, утворення нових управлінських завдань, що обумовлює змінність стратегій та механізмів їх побудови, визначаючи потребу в нових, адаптивних інноваційних стратегіях.

Систематизація та аналіз існуючих підходів до тлумачення понять *стратегії підприємства, інноваційної стратегії та загальної стратегії машинобудівного підприємства* визначили їх недостатньо простими, конструктивними і функціональними. Має місце недостатня універсальність і пристосованість до використання в розробленні стратегії підприємств на прикладному рівні. Відповідно, *запропоноване власне визначення понять. Стратегія машинобудівного підприємства* визначена як система, зорієнтована на реалізацію цілей підприємства за допомогою взаємодіючих елементів: методів, способів, процесів, планів, правил і заходів. *Інноваційна стратегія машинобудівного підприємства* визначена як система управлінських рішень, зорієнтована на реалізацію цілей підприємства для підвищення ефективності використання ресурсів та конкурентоспроможності, що здатна адаптуватися до мінливих умов ринку шляхом створення нових товарів, технологій, послуг і задовольняти існуючі усвідомлені або неусвідомлені потреби новими способами. *Загальною стратегією машинобудівного підприємства* визначена система функціональних стратегій, орієнтована на реалізацію цілей підприємства за допомогою взаємодіючих елементів: методів, способів, процесів, планів, правил і заходів. *Оскільки кожний елемент загальної стратегії містить в собі функціональні ознаки інноваційної стратегії, остільки загальна стратегія машинобудівного підприємства містить в собі функціональні ознаки інноваційної стратегії взагалі, так і інноваційну стратегію зокрема.*

Оскільки спостерігається збільшення кількості малих підприємств як найбільш мобільної та інноваційної частини машинобудівних підприємств, то у *класифікації факторів, що впливають на ефективність їх інноваційної стратегії, доцільно розширити блок факторів ефективності малих машинобудівних підприємств в сфері інноваційних стратегій*. Пропонується виділити такі фактори: мобільність і гнучкість переходу малих підприємств до інновацій як високу сприйнятливість до принципів нововведень; сильний і багатоплановий характер мотивації, обумовлений причинами позаекономічної і комерційної сфери; вузьку спеціалізацію їх наукових пошуків або розробку невеликого кола технічних ідей; невелику чисельність управлінського персоналу; орієнтацію на кінцевий результат при широкому використанні всіх видів ресурсів; готовність нести величезні, неприйнятні для великих і середніх підприємств ризики завдяки якостям, властивим підприємцеві-піонерів. *Систематизація виявляє чинники впливу на ефективність інноваційної стратегії підприємства, а їх використання стає концептуальною засадою побудови управлінських інструментів для всієї машинобудівної галузі в аспекті ефективності інноваційних стратегій*.

В процесі розробки структури загальної стратегії визначені *характерні риси, притаманні для машинобудівного підприємства, це: розмір та технологічний тип машинобудівного підприємства*. Визначення цієї особливості формує специфічні риси стратегії машинобудівних підприємств, до яких можна віднести: стандартний тип управління (тактичний, стратегічний, оперативний); дещо звужені стратегічні пріоритети (технологічний, маркетинговий, кон'юнктурний, перебудова технологій); тривалі строки інноваційних стратегій (лише довго- та середньо- строкові). Це дозволяє, загальну стратегію з врахуванням розміру та технологічного типу підприємств розглядати подвійно: як загальну галузеву стратегію машинобудування, так і як індивідуальну структуру загальної стратегії окремого машинобудівного підприємства.

Дослідження змін в формуванні інновацій, які відбуваються в процесі її переходу відповідно етапів життєвого циклу, дозволяє: в стратегічному плануванні – спостерігати повний процес формування інновації в аспекті часу, витрат, доходів, етапів робіт, об'єму інноваційної продукції, ризиків. В цієї повноті набуває зручність, практичність, цілісність, усунування помилок подвійного рахунку; в оперативному плануванні – швидко і вірно визначати місце знаходження інновації в процесі її формування, характеризувати чинники впливу на її формування в розрізі їх впливовості та сили. Систематизація і застосування способу відзначення впливу життєвого циклу інновацій на процес її формування впливає на процес покращення планування, здійснення та реалізації інноваційних стратегій машинобудівних підприємств.

Виявлені особливості формування інноваційної стратегії машинобудівних підприємств, такі як: потреба в нових, адаптивних інноваційних стратегіях; наявність функціональних ознак інноваційної стратегії у загальній стратегії машинобудівних підприємств та у кожного елементу її структури; визначення чинників ефективності інноваційної стратегії малих машинобудівних підприємств як крапок опори, спираючись на яку є якісним впливом; відзначення зворотного впливу життєвого циклу інновацій на процес її формування.

Це дозволило висунути таку *робочу гіпотезу дослідження: інноваційна стратегія машинобудівного підприємства у процесі стратегування надає загальній стратегії його розвитку інноваційні функціональні ознаки, тому їх спільним результатом у системі стратегічного управління підприємством є підвищення результативності стратегічного управління шляхом зменшення впливу ризиків, виникаючих в життєвому циклі інноваційних процесів.*

У другому розділі – **«Сучасний стан, проблеми й тенденції розвитку машинобудівних підприємств України»** – проаналізовано сучасний стан й роль машинобудування в економіці України; досліджено пріоритети промислової політики, які обґрунтовані як зовнішня умова та чинник інноваційної діяльності підприємств; систематизовано зовнішні умови, тенденції й проблеми інноваційного розвитку машинобудівних підприємств.

Характерними рисами сучасного стану машинобудування є: а) значне зменшення обсягів виробництва у порівнянні з 1990-ми рр. і деформація його структури; б) погіршення технологічної й вікової структури основних виробничих фондів, насамперед верстатного парку, що, у свою чергу, стримує вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції; в) незадовільний фінансово-економічний стан більшості підприємств; г) низька прибутковість промислових підприємств, яка не в змозі забезпечити необхідний рівень їх розвитку й оновлення; д) наявність надлишкових потужностей – середньорічний рівень завантаження виробничих потужностей на основних підприємствах становить у середньому близько 20-40%; е) занепад промисловості в частині великих і середніх підприємств, активних інноваційних процесів в секторі малих підприємств та мікропідприємств промисловості; ж) скорочення чисельності персоналу на великих підприємствах; з) неповна зайнятість працівників і відносно низький (за високих кваліфікаційних вимог) рівень їх заробітної плати; к) податкова доцільність заснування декілька малих підприємств замість одного великого.

Роль машинобудування в економіці України визначено як стабільно пріоритетну, оскільки воно залишається базовою ланкою модернізації промисловості, що, у свою чергу, поліпшує становище суміжних галузей, покращує показники ВВП, конкурентоспроможності продукції, рентабельності підприємств та експорту; послабляє залежність української економіки від імпорту технологічного устаткування й продукції.

Основними напрямками інноваційних стратегій в машинобудуванні визначені: а) виробництво авіаційної й ракетно-космічної техніки, транспортне машинобудування, верстатобудування, енергетичне машинобудування, устаткування для газотранспортних систем, окремі види електронної техніки й засобів зв'язку; б) сільськогосподарське машинобудування; в) розробка машин і устаткування для реалізації екологічно чистих технологій, переробка й утилізація відходів; г) створення систем захисту навколишнього природного середовища та контролю за ним; д) виготовлення технологічного устаткування для модернізації базових галузей промисловості у напрямку до ресурсозбереження і енергозбереження, екологізації, автоматизації й підвищення ефективності

промислового виробництва; ж) розвиток виробництва складної побутової техніки тривалого користування.

Доведено, що *пріоритети промислової політики виступають в якості зовнішньої умови та чиннику інноваційної діяльності машинобудівних підприємств*. Визначено сучасні пріоритети промислової політики й інноваційної діяльності в машинобудуванні, до яких віднесено такі: а) зміна галузевої структури виробництва машинобудування в бік збільшення наукомістких виробництв; б) розширення обсягів виробництва машинобудівної продукції для внутрішнього ринку з одночасним підвищенням її якості й скороченням асортиментів продукції, яка імпортується; в) збалансування виробничої потужності відповідно до потенційних обсягів реалізації; г) збільшення валютних надходжень від експорту машинобудівної продукції шляхом використання досягнень науково-технічного прогресу й постачання на зовнішні ринки товарів з високим рівнем технологічної обробки, а також освоєння нових ринків збуту; д) відновлення виробничих фондів та інвестування в технологічне відновлення виробничих процесів; ж) закупівля технологій і ліцензій для освоєння виробництва нової машинобудівної продукції з високим рівнем надійності, тривалим життєвим циклом і низькими видатками на всі види матеріалів під час експлуатації; з) упровадження у виробництво нових зразків машинобудівної продукції з урахуванням мінімізації відходів і можливості їх наступного використання для випуску інших товарів; і) створення сучасного технологічного оснащення машинобудівного комплексу з метою зниження енергомісткості, ресурсомісткості і трудомісткості виробництва й підвищення конкурентоспроможності його продукції; к) розширення номенклатури машинобудівної продукції для суб'єктів підприємницької діяльності й сфери побутового обслуговування населення за рахунок розробки й виробництва багатофункціональної й малогабаритної техніки, здатної конкурувати із закордонними аналогами; л) нарощування випуску продукції для споживчого сектору, включаючи технічно складні вироби народного споживання; м) використання інвестицій не для розширення виробничої потужності машинобудівних підприємств, а для створення замкнених циклів виробництва; н) екологізація виробництва, що передбачає випуск ресурсозберігаючих видів техніки, застосування ресурсозберігаючої технології машинобудівного виробництва, розширення використання прогресивних конструкційних матеріалів.

Основні проблеми інноваційної діяльності машинобудівних підприємств, які потребують вирішення, такі: 1) швидкість змін в господарчому середовищі випереджає адаптацію стратегічного управління підприємствами; 2) відсутність достатніх необхідних дій по поширенню активізації інноваційних процесів, які присутні в малих та мікропідприємствах промисловості, на великі підприємства машинобудування; 3) відсутність у керівництва підприємств навичок та адаптивного інструментарію інноваційної стратегії в системі стратегічного управління машинобудівними підприємствами в умовах нестабільності; 4) в зв'язку з низьким рівнем прибутковості, підприємства не мають права на бізнес-помилки, бо будь-який неврахований ризик в впровадженні інноваційного проекту може привести до банкрутства, що обґрунтовує відмови керівництв

підприємств від реалізації багатьох проектів; 5) недостатньо своєчасне інформаційно-аналітичне забезпечення управління підприємства даними о наявності та оцінки ризиків відповідності швидкостей технологічного переозброєння загальномашинобудівних виробництв та забезпечення кадрами як впливового фактору на оцінку результативності подальшої реалізації інноваційної стратегії; 6) низька точність існуючих методичних підходів визначення конкурентоздатності нової продукції, що впливає на достовірність оцінки ризиків інноваційної діяльності підприємства.

Аналізування ресурсів та досвіду підприємств Одеської області щодо інноваційної стратегії у системі стратегічного управління, зокрема в частині її наявності та ролі продемонструвало, що серед інноваційно-активних підприємств Одеської області машинобудівні підприємства утворюють значну групу: постійно здійснюють розробки проектів нового обладнання, впроваджують принципово нові системи, створюють нові зразки продукції, приділяють увагу створенню технологій нового покоління для забезпечення потреб постійних замовників: ПАТ «Одескабель», ПАТ «Поршневих кілець», ТОВ «Пресмаш», ПАТ «Завод будівельно-обробних машин», ТОВ «Телекардприлад», ТОВ «Нептун», ПАТ «Гемопласт», СП «Татра-Юг».

Дістало висновку, що ресурсів та досвіду для виконання інноваційної стратегії підприємствам на рівні стратегічного управління не вистачає (табл. 1).

Таблиця 1 – Обсяг інноваційних витрат у промисловості Одеської області за джерелами фінансування (у фактичних цінах)

Роки	Загальна сума витрат тис. грн.	У тому числі за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
2004	173521,5	167960,7	96,80	–	–	–	–	5560,8	3,20
2005	110684,1	99167,2	89,59	797,9	0,72	–	–	10719	9,68
2006	128993,8	114353,2	88,65	800,0	0,62	–	–	13840,6	10,73
2007	741152,6	735214,2	99,20	2852,8	0,38	–	–	3085,6	0,42
2008	272492,8	226632,2	83,17	10296,3	3,78	21540,6	7,91	14023,7	5,15
2009	189708,3	163301,5	86,08	1038,4	0,55	14303,4	7,54	11065	5,83
2010	157013,2	107504,2	68,47	2068,4	1,32	42896,2	27,32	4544,4	2,89
2011	172502,5	147514,3	85,51	–	–	–	–	24988,2	14,49
2012	1497384,8	135902,7	9,08	–	–	600005,6	40,07	761476,5	50,85
2013	91028,7	88310,1	97,01	–	–	–	–	2718,6	2,99
2014	323891,6	320582,3	98,98	–	–	–	–	3309,3	1,02

До факторів, що стримують інноваційну діяльність в Україні, віднесено: відсутність фінансування (85,7%), великі витрати (40,3%), відсутність коштів замовника (39,8%), високі кредитні ставки (38,7%), недосконалість законодавства (31,5%), високий економічний ризик (24,1%), труднощі із сировиною й матеріалами (29,2%), відсутність попиту на продукцію (15,0%), недостатню інформацію про ринки збуту (11,2%). Структура загальних інноваційних витрат

залишається недосконалою: найбільша їх частка (60-80%) іде на придбання нового обладнання, машин, приладів, основних засобів. По Одеській області цей показник за досліджений період досягав 99%, тоді як на дослідження й розробки використовується 3-15%.

У третьому розділі – **«Методичні підходи та інструментарій інноваційної стратегії у системі стратегічного управління машинобудівного підприємства»** – запропоновано концептуальну модель та структурні елементи механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства; розроблено: методичні підходи та систему показників оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, методичні рекомендації та аналітичний інструментарій мінімізації ризиків в його інноваційній діяльності.

Розроблено та обґрунтовано узагальнену модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства (СІС) яка складається з:

- а) функціонального простору, представленого системою заходів;
- б) часового простору, який відповідно відображений системою управління;
- в) інноваційного простору. Кожен з цих елементів несе в собі функції управління, але саме в симбіозі цих трьох потенційно незалежних елементів полягає цінність пропонуваного механізму СІС.

Важливим здобутком розробленої концептуальної моделі механізму СІС машинобудівного підприємства (рис. 1) є:

- а) обґрунтування і відображення присутності інноваційного чинника в кожному елементі стратегічного управління;

- б) присутність ознак цільової належності складових простору механізму управління до його ієрархічних складових: стратегічне управління, поточне управління, оперативне управління; в) обґрунтування ієрархічності стратегування інноваційної стратегії, яка обумовлює подальший перехід з рівня стратегічного управління на рівні поточного та оперативного управління, дозволяючи впроваджувати заходи в залежності від цілей та завдань інноваційної діяльності взагалі та окремих інвестиційних стратегій зокрема, за єдиною концептуальною моделлю механізму стратегічного управління.

Запропонована послідовність формування методичних підходів до оцінювання результативності інноваційної стратегії машинобудівного підприємства складається з етапів:

- 1) визначення чинників результативності реалізації інноваційної стратегії;
- 2) визначення інституційного забезпечення реалізації інноваційної стратегії;
- 3) визначення видів результативності від реалізації інноваційної стратегії;
- 4) розроблення системи показників оцінки результативності реалізації інвестиційної стратегії;
- 5) застосування інструментарію мінімізації ризиків в інноваційній діяльності;
- 6) врахування принципів ієрархічності та послідовності стратегічного управління.

Відміною особливістю є те, що блоки елементів 5-го та 6-го етапів взаємодіють зі всіма складовими моделі, що забезпечує оцінювання результативності та мінімізації ризиків інноваційної стратегії як на кожному етапі методичного підходу, так і в розрізі рівнів його управління.

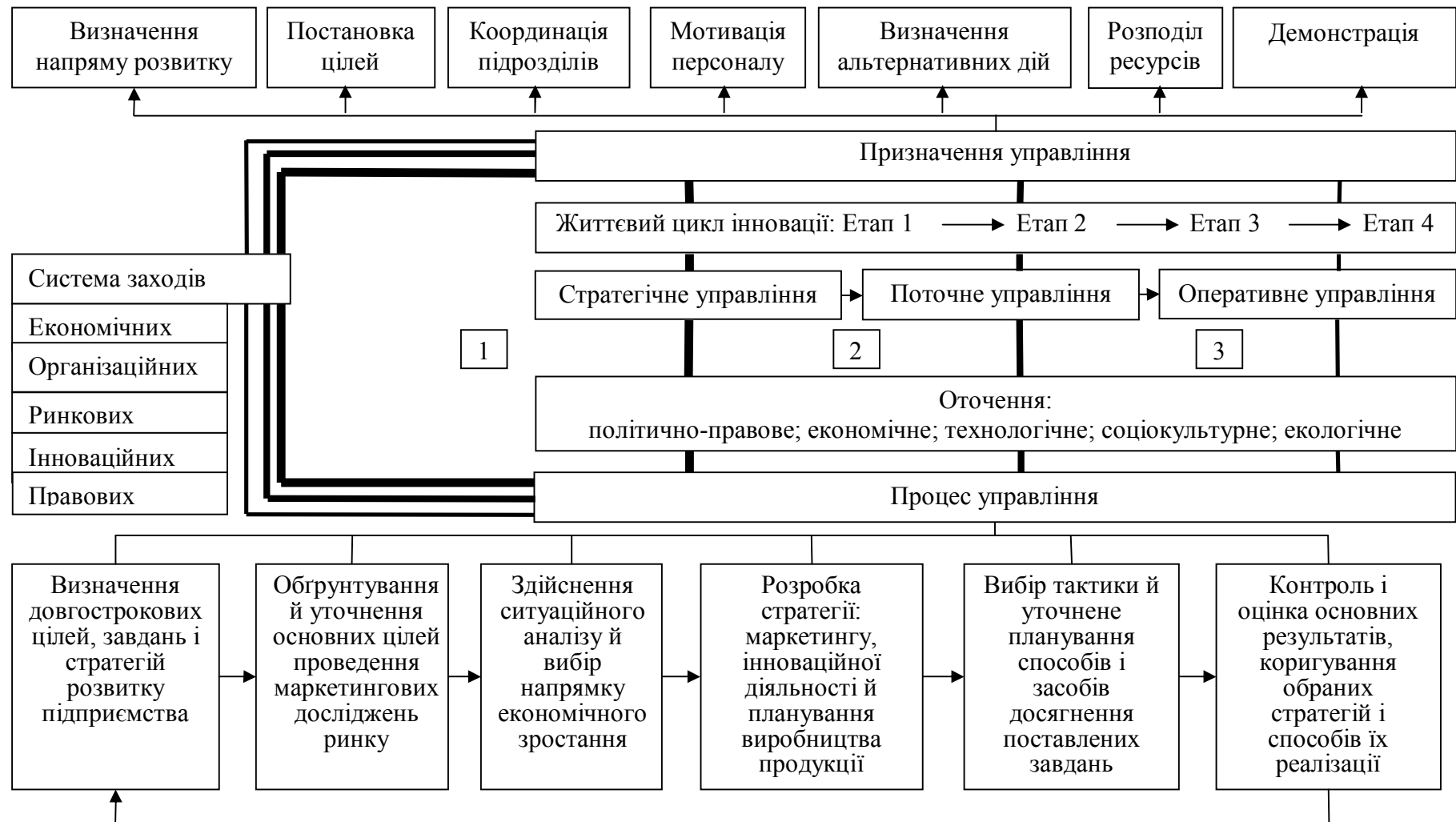

Рисунок 1 – Концептуальна модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства

Освітлені зовнішні та внутрішні чинники результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, що сприяє стратегічному управлінню в прийнятті рішення стосовно визначення сфер, в яких важливіше отримати результати від реалізації інноваційної стратегії, та забезпечує економію витрат часу та коштів на його прийняття. *Зовнішні чинники представлені:* конкурентним середовищем; науково-технічним прогресом; рівнем техніки й технології; станом економіки; соціально-культурними обставинами. *Внутрішні чинники представлені:* цілями; структурою; завданням; технологією; робітниками; ресурсами.

Запропонована загальна схема інституціонального забезпечення інноваційної діяльності машинобудівного підприємства, за допомогою якої управління машинобудівним підприємством визначає актуальне для умов конкретного підприємства в аспекті визначеної інноваційної стратегії, оптимально-відповідне інституційне забезпечення реалізації інноваційної стратегії. Це позитивно відбивається на результатах прогностичного оцінювання реалізації інноваційної стратегії за рахунок попереднього врахування цього аспекту та мінімізації ризиків появи непередбачених витрат на вирішення інституційних питань.

Розроблений загальний перелік видів результативності реалізації інноваційної діяльності машинобудівних підприємств є сумою двох складових економічного ефекту: перша – від здійснення інновацій, та друга – від продажу власних і придбаних інновацій. Складові формуються за рахунок основних чотирьох видів ефектів: економічного; науково-технічного; соціального та екологічного. Перелік дозволяє керівництву машинобудівного підприємства: а) чіткіше розуміти майбутні бажані види результативності реалізації інноваційної діяльності; б) наочно здійснювати оперативне та стратегічне позиціонування підприємства в розрізі наявних видів ефектів та зробити за його результатами висновки щодо реалізації поточних інвестиційних проектів.

Рекомендовані показники оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії на машинобудівному підприємстві, класифіковані за ознакою ієрархічності на групи: а) показники оцінювання стратегічної результативності; б) показники оцінювання стратегічної, поточної та оперативної результативності. Їх обґрунтовано як інструментарій методичного підходу до оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, здатний здійснювати оцінювання в наступних напрямках: визначення інноваційних витрат; освітлення динаміки змін; здійснення стратегічного, поточного та оперативного оцінювання; узагальнення результатів оцінювання.

Визначена система чинників, що впливають на рівень ризику інноваційної діяльності машинобудівного підприємства. Визначені ризики класифіковані за ознаками: зовнішні – за спрямованістю впливу на ризики прямої та непрямой дії; внутрішні – за об'єктивністю впливу на об'єктивні та суб'єктивні відповідно. Пропонована система чинників сприяє реалізації системного підходу в роботі персоналу, відповідального за визначення ризиків інноваційної діяльності

машинобудівного підприємства та підвищення її ефективності, за рахунок наступних відмінностей від систем, побудованих на перерахуванні ризиків, а саме: а) має більші адаптивні властивості трансформуватися під індивідуальні особливості конкретного підприємства; б) сприяє оцінюванню ступеню ризиків та визначенню заходів щодо їх мінімізації.

Вдосконалено методичний підхід щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств: визначені етапи (рис. 2) відображають принципи послідовності та ієрархічності процесів стратегічного управління машинобудівним підприємством в аспектах інноваційної діяльності та інноваційної стратегії, зокрема.

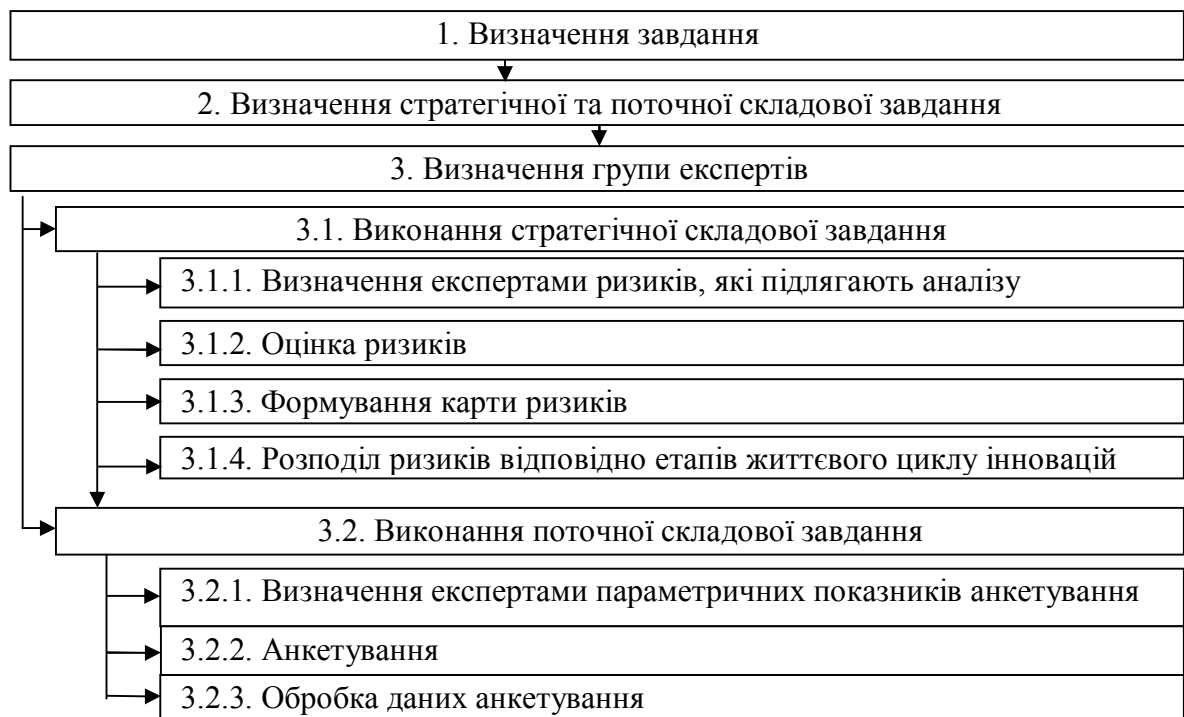

Рисунок 2 – Етапи застосування методичного підходу щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств

Головні відмінності методичного підходу полягають в наступному: *по-перше*, визначення стратегічної складової щодо оцінювання ризиків при вирішенні поточного завдання поширює сферу аналізу ризиків, яке сприяє більш повному розумінню проблемної області; *по-друге*, оцінювання ризиків в розрізі життєвих циклів інноваційного проекту при розробленні карти ризиків (рис. 3) сприяє: а) визначенню сукупного впливу та періодів активних фаз впливу кожного ризику; б) запобіганню помилок подвійного рахунку; в) розподілу заходів з мінімізації ризиків відповідно фаз; *по-третє*, застосування для оцінювання ризиків стратегічної та поточної складової завдання однакового інструментарію (методу експертних оцінок) позитивно відбивається на якості його виконання та результатах за рахунок інформаційно-аналітичної порівнянності та корелятивності даних і результатів цих складових; *по-четверте*, ієрархічна послідовність – спочатку оцінюються ризики стратегічної

сфери, потім – поточної, сприяє запобіганню неврахування ризиків і поліпшенню точності оцінювання впливу ризиків.

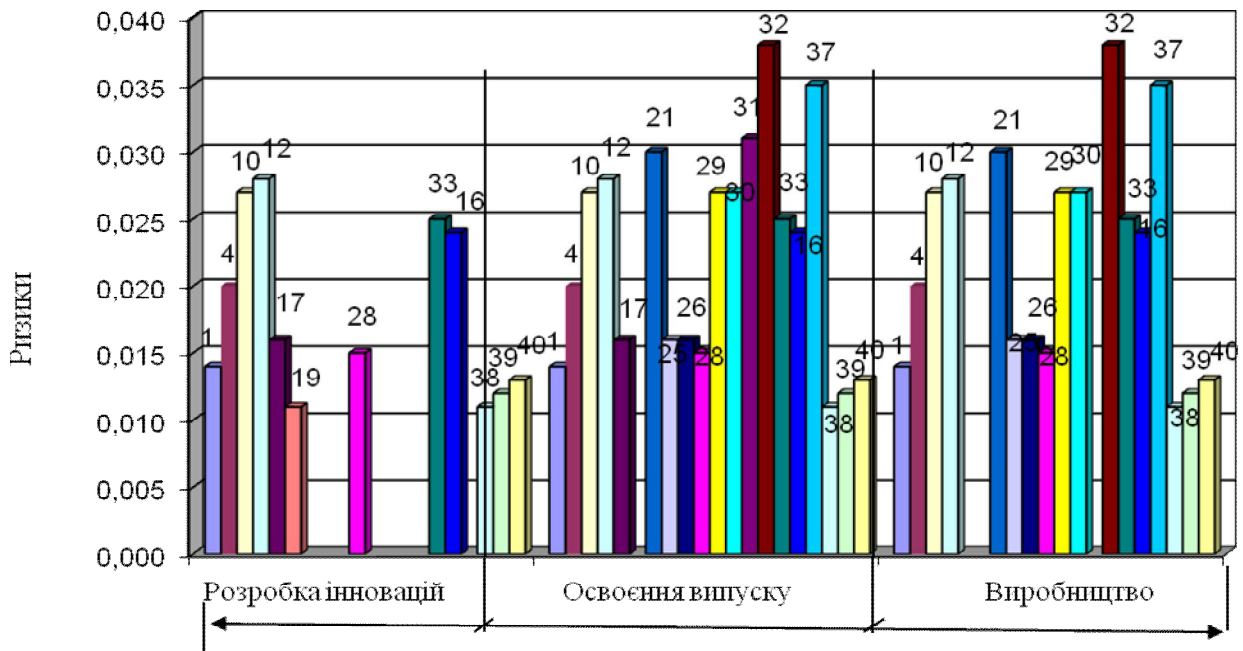

Рисунок 3 – Карта ризиків інноваційного проекту для машинобудівних підприємств в розрізі життєвих циклів

Апробація розробленого методичного та аналітичного інструментарію довела його реальний характер, а проведені дослідження підтвердило робочу гіпотезу дисертації.

ВИСНОВКИ

В дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробленні і обґрунтуванні теоретичного базису, методичних підходів і рекомендацій щодо стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління. Всі задачі розв'язано, сформульовано такі висновки і рекомендації:

1. Узагальнення теоретичних засад стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства у системі його стратегічного управління довело, що поява поняття стратегії є результатом еволюції категорій місії та мети, які не володіють функціями і алгоритмом досягнення цілей і вирішення завдань, зазначених в них, а постійні трансформаційні процеси зовнішнього середовища господарювання обумовлюють актуальність визначення основних дефініцій стратегування. Тому, ознаки, надані поняттям «стратегія машинобудівного підприємства», «інноваційна стратегія машинобудівного підприємства», «загальна стратегія машинобудівного підприємства», такі як простота, конструктивність і функціональність, враховують визначену розбіжність між економічною наукою та ринковою дійсністю, що робить їх достатньо універсальними та пристосованими до використання в розробці

стратегії, як для машинобудівних підприємств, так і для підприємств інших сфер діяльності та організаційно-правових форм.

2. *Дослідження теоретичних засад стратегічного управління машинобудівними підприємствами в аспекті структурної характеристики та типологізації загальної стратегії*, визначили наступні особливості: по-перше, кожний елемент загальної стратегії містить в собі функціональні ознаки інноваційної стратегії, тому загальна стратегія машинобудівного підприємства містить в собі як функціональні ознаки інноваційної стратегії взагалі, так і інноваційну стратегію зокрема; по-друге, специфічні риси, притаманні для стратегій машинобудівних підприємств: стандартний тип управління (тактичний, стратегічний, оперативний); дещо звужені стратегічні пріоритети (технологічний, маркетинговий, кон'юнктурний, перебудова технологій); тривалі строки інноваційних стратегій (лише довго- та середньо- строкові). Зазначене утворює теоретичний базис відповідного профільного інструментарію стратегування інноваційної стратегії, сприяє економії часу та коштів на його розробку та впровадження.

3. *Визначено та обґрунтовано вплив життєвого циклу інновацій на процес формування інноваційної стратегії машинобудівних підприємств* в наступних сферах планування: а) в стратегічному – він полягає в повноті відображення, що надає можливість спостерігати процес формування інновації в аспекті часу, витрат, доходів, етапів робіт, об'єму інноваційної продукції, ризиків, від його початку до завершення; б) в оперативному – він полягає в зональному відображенні, що сприяє швидкому і вірному визначенню місцезнаходження інновації в процесі її формування, характеризувати чинники впливу на її формування за впливовістю і силою.

4. *Аналіз сучасного стану та ролі машинобудування в економіці України, тенденцій й проблем інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, а також пріоритетів промислової політики* дозволив визначити: а) превалювання несприятливих факторів та негативних тенденцій в сучасному стані машинобудування, зазначили інноваційну діяльність як головну дієву силу з покращення їх стану; б) *роль машинобудування* в економіці України можна визначити як стабільно пріоритетну, оскільки воно є базовою ланкою модернізації промисловості; в) *пріоритети промислової політики можна вважати зовнішньою умовою та чинником інноваційної діяльності машинобудівних підприємств*, що обґрунтоване: а) сучасним станом промисловості; б) державними пріоритетами розвитку промисловості; в) світовими трендами інновацій; г) *тенденціями інноваційного розвитку машинобудівних підприємств* є: а) виробництво авіаційної й ракетно-космічної техніки, енергетичне машинобудування, транспортне машинобудування, устаткування для газотранспортних систем, верстатобудування, окремі види електронної техніки й засобів зв'язку; б) сільськогосподарське машинобудування; в) розробка машин і устаткування для реалізації екологічно чистих технологій, переробка й утилізація відходів; г) створення систем захисту навколишнього природного середовища та їхнього контролю;

д) виготовлення технологічного устаткування для модернізації базових галузей промисловості у напрямку ресурсо- та енергозбереження, екологізації, автоматизації й підвищення ефективності промислового виробництва; ж) розвиток виробництва складної побутової техніки тривалого користування; д) *основними проблемами інноваційного розвитку машинобудівних підприємств є:* 1) швидкість змін зовнішнього середовища підприємств випереджає адаптацію заходів стратегічного управління; 2) недостатнє поширення активізації інноваційних процесів на великі підприємства машинобудування; 3) відсутність у керівництва підприємств навичок та адаптивного інструментарію стратегування інноваційної стратегії в системі стратегічного управління машинобудівними підприємствами; 4) на тлі низького рівня прибутковості підприємства не мають права на бізнес-помилки; 5) недостатньо своєчасне інформаційно-аналітичне забезпечення управління підприємства даними щодо наявності та оцінки ризиків відповідності швидкості технологічного переозброєння і забезпечення кадрами як впливового фактору оцінки результативності інноваційної стратегії; 6) замала точність існуючих методичних заходів визначення конкурентоздатності нової продукції, що впливає на достовірність оцінки ризиків інноваційної діяльності підприємства.

5. *Розроблено концептуальну модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, яка має спрощене та розширене подання. Її особливостями є:* а) врахування присутності інноваційного чинника в кожному елементі стратегічного управління; б) застосування рівня управління в якості додаткової ознаки елементів механізму стратегування, які утворюють відповідні простори взаємодії (стратегічний, поточний, оперативний); в) обґрунтування ієрархічності стратегування інноваційної стратегії, що передбачає подальший перехід зі стратегічного рівня управління на поточний та оперативний рівні. Доведено, що механізм стратегування інноваційної стратегії діє в ієрархічній послідовності одночасно на всіх етапах інноваційної діяльності, що дозволяє впроваджувати заходи в залежності від цілей та завдань інноваційної діяльності взагалі та окремих інвестиційних стратегій зокрема, за єдиною концептуальною моделлю механізму стратегічного управління.

6. *Розроблені методичні підходи до оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, які на відміну від існуючих, спираються на принципи, обґрунтовані відповідно особливостей процесу стратегування:* а) ієрархічності та послідовності; б) універсальності застосування до кожного етапу життєвого циклу інноваційної стратегії; що забезпечує можливість оцінювання результативності інноваційної стратегії як на кожному етапі життєвого циклу, так і в розрізі рівнів його управління.

7. *Автором розроблено сукупність рекомендацій та аналітичний інструментарій щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств, які побудовані на основі причинно-наслідкових зв'язків стратегічних і поточних ризиків, етапів життєвого циклу інноваційної*

стратегії, що відображує послідовність та ієрархічність процесів стратегічного управління машинобудівного підприємства, його інноваційної діяльності. *Головні відмінності* пропонованого інструментарію полягають в наступному: *по-перше*, ієрархічна послідовність дозволяє спочатку оцінити ризики стратегічної сфери, а потім – поточної, що забезпечує: а) запобігання неврахуванню ризиків; б) поліпшення точності з оцінювання впливу ризиків; *по-друге*, визначення стратегічної складової оцінювання ризиків при вирішенні поточного завдання, більш повно висвітлюючи проблемну область; *по-третє*, застосування для оцінювання ризиків стратегічної та поточної складової завдання однакового інструментарію (метод експертних оцінок) позитивно відбивається на якості виконання та результатах завдання за рахунок інформаційно-аналітичної порівнянності та корелятивності даних та результатів цих складових; *по-четверте*, оцінювання ризиків в розрізі життєвих циклів інноваційного проекту: а) визначає сукупний вплив та періоди активних фаз впливу кожного ризику; б) виключає імовірність подвійного рахунку; в) пропонує заходи з мінімізації ризиків за визначеними фазами.

8. Обґрунтований теоретичний базис та пропоноване вдосконалення методичного інструментарію щодо визначення та мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств має галузеву прив'язку та регіональну універсальність, а запропонований інструментарій визначення ризиків інноваційної діяльності дозволяє системно сприяти їх мінімізації, що поширює існуючий комплекс управлінських інструментів процесу стратегування інноваційних стратегій машинобудівного підприємства в системі його стратегічного управління.

Апробація розробленого методичного та аналітичного інструментарію стратегування інноваційній стратегії машинобудівних підприємств довела, як важливе місце інноваційної стратегії у системі стратегічного управління підприємства, так і реальний характер запропонованих теоретико-методичних підходів та розробок, а проведені дослідження в цілому підтвердили робочу гіпотезу дисертації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки : [моногр.] / [Н.М. Андрєєва, О.М. Головченко, І.А. Маркіна та ін.]; за заг. ред. М.А. Зайця, О.В. Захарченка, О.М. Коваленка; [у 3 т.]. – Одеса: ВМВ, 2014. – Т.1: Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку. – 292 с. (17 д.а., особистий внесок здобувача: висвітлено формування нетрадиційних шляхів фінансування інновацій – 0,85 д.а.).

2. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки : [моногр.] / [Т.Л. Мостенська, Н.С. Мамонтенко, В.Я. Омельченко,

О.О. Красноруцький та ін.]; за заг. ред. В.С. Ніценка, О.В. Захарченка, М.А. Зайця; [у 3 т.]. – Одеса: ВМВ, 2015. – Т.3: Галузеві особливості конкурентоспроможності в умовах глобалізації. – 572 с. (33,25 д.а., особистий внесок здобувача: висвітлено використання методологічно-інформаційного інструментарію економічного аналізу для комплексної оцінки ефективності стратегії підприємства – 0,7 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Мамонтенко Н.С. Венчурное инвестирование и его роль в развитии промышленного производства / М.А. Заєць, Н.С. Мамонтенко // Труды Одесского политехнического университета: Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – Одесса, 2004. – Спецвып. Т.1. – С. 200-204. (0,5 д.а., особистий внесок здобувача : висвітлено вплив венчурного інвестування та його особливості для вітчизняного підприємства – 0,25 д.а.).

4. Мамонтенко Н.С. Инвестиційна сфера та інвестиційний процес в Україні / Н.С. Мамонтенко, С.О. Стариков // Труды Одесского политехнического университета: Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – Одесса, 2004. – Вып. 1, (21). – С. 250-255. (0,42 д.а., особистий внесок здобувача: проаналізовано стратегічні аспекти динаміки інвестиційного процесу в Україні, як умова для розвитку підприємств – 0,27 д.а.).

5. Мамонтенко Н.С. Структура стратегии развития машиностроительного предприятия / Н.С. Мамонтенко, А.А. Бревнов // Экономические инновации. Локальные экономические системы в экономическом, социальном и экологическом пространстве: Сб. научн. работ. – Одесса, 2007. – Вып. 30. – С. 222-238. (0,64 д.а., особистий внесок здобувача: розкрито сутність та класифіковано види стратегічного розвитку машинобудівного підприємства – 0,35 д.а.).

6. Мамонтенко Н.С. Метод формирования инновационной стратегии машиностроительного предприятия / М.А. Заєць, Н.С. Мамонтенко // // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2007. – № 606. – С. 277-282. (0,52 д.а., особистий внесок здобувача: класифіковано інноваційні стратегії с позиції метода і формування – 0,29 д.а.).

7. Мамонтенко Н.С. Метод эффективного использования инвестиций в инновации / Н.С. Мамонтенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11, (77). – С. 150-156. (0,61 д.а.).

8. Мамонтенко Н.С. Формування стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності ПАТ "Одескабель" на інноваційній основі / М.А. Заєць, Н.С. Мамонтенко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 264-267. (0,47 д.а., особистий внесок здобувача:

виконано аналіз стратегії ПАТ «Одескабель» та запропоновано її основні етапи на інноваційній основі – 0,24 д.а.).

9. Мамонтенко Н.С. Выставочно-ярмарочная деятельность – эффективное направление развития экономики [Электронный ресурс] / Н.С. Мамонтенко, А.В. Сутягина // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 1, (17). – С. 106-110. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html>. – Назва з екрана. – доступно на 20.02.2015. (0,42 д.а., особистий внесок здобувача: визначено функції виставкових заходів, застосованих для просування інноваційної продукції – 0,25 д.а.). **Видання індексується та реферується в зарубіжних базах даних: РІНЦ (Росія); Index Copernicus (Польща); Ulrich's Periodical Directory (США); EBSCO Publishing (США); Google Scholar (США).**

10. Мамонтенко Н.С. Класифікаційна основа загальної стратегії машинобудівних підприємств / Н.С. Мамонтенко // Економічні інновації: Зб. наук. праць. – Одеса, 2015. – Вип. 60, Т. III. – С. 295-305. (0,62 д.а.). **Видання індексується та реферується в зарубіжних базах даних: Google Scholar (США).**

2. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Матеріали наукових конференцій

11. Мамонтенко Н.С. Направление повышения конкурентоспособности отечественного машиностроения : Матеріали ІХ всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молодих вчених [«Наукові концепції і практика реалізації стратегії інноваційного розвитку України та її регіонів»], (м. Донецьк, 22 березня 2007р.) / Н.С. Мамонтенко. – Донецьк: ТОВ «ДЕГІ», 2007. – Ч. 1. – С. 74-76. (0,11 д.а.).

12. Мамонтенко Н.С. Экспертный метод оценки эффективности инновационного проекта : Матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. [«Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки»], (м. Донецьк, 26 лютого 2008р.) / М.А. Заєць, Н.С. Мамонтенко, Л.Б. Боденчук. – Донецьк: ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського, 2008. – С. 254-256. (0,1 д.а., особистий внесок здобувача: запропоновано метод рейтингової оцінки економічної ефективності інноваційного проекту – 0,03 д.а.).

13. Мамонтенко Н.С. Методические основы результативности реализации инновационной стратегии : Матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. [«Проблеми ринку та розвитку регіонів України в 21 столітті»], (м. Одеса, 12-19 грудня 2013р.) / Н.С. Мамонтенко. – Одеса: ОНПУ, 2013. – С. 63-64. (0,09 д.а.).

14. Мамонтенко Н.С. Экспертный метод оценки конкурентоспособности техники : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Економіка: реалії часу і перспективи»], (м. Одеса, 20-21 лютого 2014р.) / Н.С. Мамонтенко. – Одеса: ОНПУ, 2014. – С. 71-73. (0,12 д.а.).

15. Мамонтенко Н.С. Проблемні питання розвитку українських машинобудівних підприємств: Матеріали VIII всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. [«Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України»], (м. Одеса, 20-23 травня 2014р.) / Н.С. Мамонтенко. – Одеса: ОНПУ, 2014. – С. 24-26. (0,14 д.а.).

16. Мамонтенко Н.С. Роль инновационных факторов в обеспечении конкурентоспособности предприятий Матеріали І наук.-практ. інтернет-конф. [«Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо-, та макрорівнях»], (м. Одеса, 5 червня 2015р.) / А.В. Сутягина, Н.С. Мамонтенко. – Одеса: ОНПУ, 2015. – Т. 1/2. – С. 130-132. *(0,1 д.а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано роль інноваційних факторів, що сприяють та заважають інноваційній діяльності – 0,05 д.а.)*.

17. Мамонтенко Н.С. Проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні : Матеріали ХХ міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки»], (м. Одеса, 7-11 вересня 2015р.) / Н.С. Мамонтенко. – Київ-Одеса: ОНПУ, 2015. – Т. 1, Ч. 1. – С. 69-72. *(0,2 д.а.)*.

18. Мамонтенко Н.С. Теоретичні підходи конкурентоспроможності малих підприємств : Матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств»], (м. Одеса, 28-29 вересня 2015р.) / Н.С. Мамонтенко. – Одеса: ОНПУ, 2015. – С. 177-178. *(0,12 д.а.)*.

19. Кобзарь Н.С. Маркетинговий аспект разработки новых финансовых продуктов : Матеріали ІV наук.-практ. конф. [«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»], (м. Львів, 7-9 листопада 2002р.) / П.С. Маковеев, Н.А. Заец, Н.С. Кобзарь. – Львів: Вид-во НУ Львівська Політехніка, 2002. – С. 226-228. *(0,1 д.а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано ринковий аспект ризиків джерел інноваційної діяльності підприємств – 0,25 д.а.)*.

Навчальні посібники

20. Міжнародні стратегії економічного розвитку: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [Н.С. Мамонтенко, Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, Н.С. Логвінова та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 356 с. *(20,5 д.а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано формування стратегії розвитку – 0,78 д.а.)*.

21. Менеджмент для магістрів: [навч. посіб.] / [Н.С. Мамонтенко, М.А. Заець, О.М. Коваленко, О.В. Станіславик та ін.]; за ред. Зайця М.А., Коваленко О.М. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 400 с. *(33,02 д.а., особистий внесок здобувача: типологізовані види інноваційних стратегій – 0,56 д.а.)*.

АНОТАЦІЯ

Мамонтенко Н.С. Інноваційна стратегія у системі стратегічного управління машинобудівного підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний політехнічний університет, Одеса, 2016.

Дисертація присвячена розробленню інноваційної стратегії у системі стратегічного управління машинобудівного підприємства. В роботі розглянуті теоретичні основи інноваційної стратегії підприємства у системі його

стратегічного управління, методичні положення та практичні аспекти її стратегування.

Досліджено ретроспективу теоретичного базису стратегічного управління машинобудівних підприємств та уточнено його базові поняття. Надано структурну характеристику та розроблено типологію загальної стратегії підприємства. Визначено специфічні риси стратегії машинобудівних підприємств, обґрунтовано вплив життєвого циклу інновацій на процес її формування. Проаналізовано сучасний стан та визначено роль машинобудування в економіці України. Досліджено тенденції й проблеми інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, обґрунтовано пріоритети промислової політики як зовнішньої умови та чинника їх інноваційної діяльності. Запропоновано та обґрунтовано концептуальну модель механізму стратегування інноваційної стратегії машинобудівного підприємства. Розроблено методичні підходи до оцінювання результативності реалізації інноваційної стратегії машинобудівного підприємства, а також сукупність рекомендацій та аналітичний інструментарій щодо мінімізації ризиків в інноваційній діяльності машинобудівних підприємств.

Ключові слова: інноваційна стратегія, інноваційна діяльність, машинобудівне підприємство, стратегічне управління, стратегування, концептуальна модель, результативність, методичні підходи, аналітичний інструментарій, мінімізація ризиків.

АННОТАЦИЯ

Мамонтенко Н.С. Инновационная стратегия в системе стратегического управления машиностроительного предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управления предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный политехнический университет, Одесса, 2016.

Диссертация посвящена разработке инновационной стратегии в системе стратегического управления машиностроительного предприятия. В работе рассмотрены теоретические основы инновационной стратегии предприятия в системе его стратегического управления, методические положения и практические аспекты ее стратегирования.

Исследована ретроспектива теоретического базиса стратегического управления машиностроительных предприятий и уточнены его базовые понятия. Предоставлена структурную характеристику и разработана типология общей стратегии предприятия. Определены специфические черты стратегии машиностроительных предприятий, обосновано влияние жизненного цикла инноваций на процесс ее формирования. В итоге усовершенствованы научные подходы к исследованию инновационной деятельности и инновационного развития отечественных предприятий, которые дополнены определением характерных черт состояния и проблем современного машиностроения, определением его роли в экономике Украины. Обоснованы приоритеты промышленной политики в качестве внешнего условия и, одновременно, фактора

инновационной деятельности машиностроительных предприятий. Теоретические основы стратегического управления в части структурной характеристики и типологизации его общей стратегии дополнены обоснованием: а) наличия у каждого элемента общей стратегии функциональных признаков инновационной стратегии, которое определяет подчиненность инновационной стратегии общей; б) специфических черт стратегии машиностроительных предприятий; в) роли и задач процесса стратегирования применительно к инновационной стратегии предприятия.

Усовершенствован понятийно-категориальный аппарат стратегического управления предприятием за счет дополнения содержания понятий «стратегия машиностроительного предприятия», «инновационная стратегия машиностроительного предприятия», «общая стратегия машиностроительного предприятия» свойствами простоты, конструктивности и функциональности.

Проанализировано современное состояние и определена роль машиностроения в экономике Украины. Исследованы тенденции и проблемы инновационного развития машиностроительных предприятий, обоснованы приоритеты промышленной политики как внешнего условия и фактора их инновационной деятельности.

Разработана концептуальная модель механизма стратегирования инновационной стратегии машиностроительного предприятия, которая: а) учитывает инновационный фактор в элементах стратегического управления; б) применяет уровень управления как дополнительный признак элементов механизма стратегирования, образующим соответствующие пространства взаимодействия (стратегическое, текущее, оперативное); в) обосновывает иерархичность стратегирования инновационной стратегии и последующий переход с уровня стратегического управления на уровни текущего и оперативного управления. Получил дальнейшее развитие теоретический базис формирования инновационной стратегии машиностроительных предприятий, который учитывает влияние жизненного цикла инноваций на процесс формирования инновационной стратегии предприятия. Это позволяет: а) в стратегическом планировании – изучить полный процесс формирования инновации в аспекте времени, затрат, доходов, этапов работ, объема инновационной продукции и рисков; б) в оперативном планировании – быстро определить этапы формирования инновационной стратегии, охарактеризовать факторы, актуальные для этапов, по их влиянию и силе.

Разработаны методические подходы к оценке результативности инновационной стратегии машиностроительного предприятия, а также совокупность рекомендаций и аналитический инструментарий по минимизации рисков в инновационной деятельности машиностроительных предприятий. Методические подходы опираются на принципы, учитывающие особенности стратегирования: а) иерархичности и последовательности; б) универсальности применения к каждому этапу жизненного цикла инновационной стратегии. Разработанное методическое и аналитическое обеспечение управления инновационной деятельностью машиностроительного предприятия отличается

тем, что построено на основе причинно-следственных связей стратегических и текущих рисков, этапов жизненного цикла инновационной стратегии, отображая последовательность и иерархичность процессов стратегического управления машиностроительного предприятия, его инновационной деятельности. Оно содержит: а) комплексные рекомендации по определению и оценке рисков инновационной деятельности, б) систему показателей, способную определить инновационные расходы и динамику изменений, обеспечить стратегическое, текущее и оперативное оценивание, обобщение его результатов по этапам жизненного цикла инновационной стратегии; в) управленческие инструменты минимизации рисков инновационной деятельности, которые определены как методические, аналитические и информационные.

Ключевые слова: инновационная стратегия, инновационная деятельность, машиностроительное предприятие, стратегическое управление, стратегирование, концептуальная модель, результативность, методические подходы, аналитический инструментарий, минимизация рисков.

SUMMARY

Mamontenko N.S. The innovative strategy in the strategic management of engineering enterprises. – Manuscript.

The thesis for a scientific degree of candidate of Economic Sciences on the speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (According to the Types of Economic Activities). – Odessa National Polytechnic University, Odessa, 2016.

The thesis is devoted to the development of innovative strategies in the strategic management of machine-building enterprise. In thesis the theoretical basis of innovative business strategy in the system of strategic management, methodological and practical aspects of provision of strategy development.

Retrospective studied theoretical basis of strategic management of machine-building enterprise and clarified its basic concepts. Provided the structural characteristics and developed a typology overall business strategy. Specific features of the strategy of machine building enterprise reasonably influence the life cycle of innovation in the process of formation.

The current state and the role of machine-building enterprise in the economy of Ukraine. The tendencies and problems of development of innovative machine-building enterprises, grounded priorities of industrial policy as external conditions and factors of innovation. The proposed conceptual model and reasonable mechanism of strategy development of machine-building enterprise innovation strategy. The methodical approach to evaluating the impact of the implementation of innovative strategies of machine-building enterprise, and a set of recommendations and analytical tools to minimize risks in innovation engineering companies.

Keywords: innovation strategy, innovation, machine-building enterprise, strategic management, strategy development, conceptual model, effectiveness, methodological approaches, analytical tools, minimizing risks.